

J. R. SEARLE VE ÇİN ODASI ARGÜMANI

[J. R. Searle and the Chinese Room Argument]

Ferhat Onur

Doktora Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi

Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü

ferhatonur1982@gmail.com

ÖZET

John R. Searle'nin Çin Odası Argümanı oldukça ilgi çekici ve üzerinde çokça tartışılmış bir argümandır. Argümanın ilgi çekiciliğini günümüzün en baskın zihin kuramlarından biri olan kompütasyonalizmi hedef almasına, üzerinde çokça tartışılmasını ise felsefi implikasyonlarının hayli zengin olmasına bağlayabiliriz. Searle, argümanının beynin kelimenin tam anlamıyla bir bilgisayar (donanım), zihnin de bir bilgisayar programı (yazılım) olduğunu ileri süren kompütasyonalizmin kesin ve net bir reddi olarak görse de, bize ve birçoklarına göre argüman onun düşündüğü kadar ikna edici değildir. Bu çalışmada Çin Odası Argümanı Searle'nin genel zihin anlayışı zemininde incelenecek ve argümana verilen yaygın cevaplar değerlendirilerek argümanın neden ikna edici olmadığı gösterilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Çin Odası Argümanı, kompütasyonalizm, zihin felsefesi, sentaks, semantik.

ABSTRACT

John R. Searle's Chinese Room Argument is a compelling and well discussed argument. It is a compelling argument for it aims one of the most dominant theories of mind of our day, namely computationalism, which says that the brain is literally a computer (hardware) and the mind is a computer program (software) and it is a well discussed argument for its philosophical implications are quite rich. Despite the fact that Searle sees his argument as a

clear and decisive refutation of computationalism, according to many and us it is not that convincing as he thinks it is. Therefore in this study Chinese Room Argument will be examined against the background of Searle's general understanding of mind and through evaluating answers which were given to the argument we will try to show why the argument is not so convincing.

Keywords: Chinese Room Argument, computationalism, philosophy of mind, syntax, semantics.

Searle ve Felsefesi

Analitik felsefeyi Kıta felsefesinden ayıran belirgin özelliklerden biri analitik filozofların açıklık (*clarity*) sevdası ise John Searle (1932-) bu bakımdan bu filozofların başında yer alır. O, yaklaşımını şöyle dile getirir: “Tarz ve serimleme söz konusu olduğunda basit bir maksime uymaya çalışırım: Eğer açıkça söyleyemiyorsan, sen de anlamamışsındır.” (1983: x) Searle, sadece açıklığı en ileri noktaya taşımasıyla değil, çalıştığı konuların çeşitliliğiyle ve çalışmalarını sistematik bir şekilde sentezleme veya başka bir deyişle sentetik analitik bir felsefe kurma çabasıyla da içinde bulunduğu analitik felsefe geleneğinden ayrılır. O, sırasıyla dil felsefesi, zihin felsefesi ve sosyal kurumların doğası üzerine çalışmış, bunları aynı kadraja dahil ederek birbirleriyle ilişkilendirmeyi denemiştir. Örneğin dili yalnızca yapısını inceleyerek ya da mantıksal analize tabi tutarak anlayamayacağımızı düşünmüş ve söz edimlerini sosyal bağlamda ele almıştır. Bir başka yönden de dili, bir zihin kavramı olan yönelimselliğin (*intentionality*) temel biçimlerinin (algı, inanç, arzu, vs.) bir uzantısı olarak görmüştür. Ona göre felsefede odak ‘Nereden biliyorsun’ sorusunun yerini ‘Ne anlatmak istiyorsun’a bırakmasıyla epistemolojiden dil felsefesine kaysa da, dil felsefesi de ontolojik olarak zihin felsefesine dayanmak durumundadır (2007, s. 28-30). Dolayısıyla Searle’nin entelektüel gelişimi yukarıdaki sırayı izlese de onun için önem bakımından sıralama zihin felsefesi, sosyal gerçeklik ve dil felsefesi şeklinde olacaktır. Bizi de burada esas ilgilendiren Çin Odası argümanı dolayısıyla onun zihin felsefesidir.

Metafizik açıdan Searle, dışsal gerçekçi (*external realist*) ve bilimsel doğalcı (*scientific naturalist*) bir pozisyonda durmaktadır. Dışsal gerçekçilik, öznenen bağımsız olarak dış dünyanın gerçekliğini onaylar. Searle’nin bu gerçekçiliği dışsal olarak tanımlaması onu matematik nesnelerin gerçekliği veya etik olguların gerçekliği gibi gerçekçilik türlerinden ayırmak içindir (1998, s. 13).¹ Bilimsel doğalcılık ise gerçekliğin tam da doğal bilimlerin resmettiği gibi olduğunu, dolayısıyla gerçekliğe dair araştırmalarımızın bilimsel bir yaklaşımla doğa içinde kalarak yapılması gerektiğini öne sürer. Searle’ye göre bilimsel yolla kümülatif bir şekilde elde ettiğimiz kesin, nesnel ve evrensel büyük bir bilgi birikimine sahibiz. Bu yüzden artık klasik şüpheli epistemik soruların dönemi sona ermiş ve yirminci

¹ Searle’nin dışsal gerçekçilik savunusu için bkz. Searle, J., 1998, *Mind, Language and Society: Philosophy in the Real World*, s. 12-33, New York: Basic Books.

yüzyılda etkili olmuş şüpheci post-modern tavrın ciddiye alınacak bir yanı kalmamıştır.² Searle'nin bu düşüncelerinden yola çıkarak felsefenin sonu gelmeyen ontolojik ve epistemolojik tartışmalardan uzak durarak sağduyunun (*common sense*) söylediklerine kulak vermesi ve bilimle uyumlu veya bilim içerikli bir şekilde yapılması gerektiğini söyleyebiliriz. Gerçekten de Searle, filozofun görevinin “problemi bilimsel bir çözüme kavuşacak şekilde dikkatlice belirtebilmek adına yeterince özlü bir biçime sokmak” olduğunu söyler (2004, s. 32). Buna göre Searle, dış dünyanın var olması ve bizim bu dünyayı doğrudan algılamamız, sözlerimizin anlamlı olduğundan bir şeylere işaret edebilmesi, ifadelerimizin olgulara karşılık geldiği sürece doğru sayılması ve nedenselliğin varlığı gibi düşüncelerimizin arka planını oluşturan bazı sağduyusal varsayımları ve bilimin ortaya koyduğu özellikle atomik madde teorisi ve evrim teorisi gibi temel olguları kabul ederek işe başlar ve sorar: “Kendimize ait şuurlu, anlam yaratan, özgür, rasyonel vs. failer olduğumuza dair ben-algımızı, akılsız, anlamsız, özgür olmayan, rasyonel olmayan, kaba fiziksel parçalardan meydana gelen bir evrenle nasıl uyuşturacağız?” (1998, s. 10; 2004, s. 4-5)

Sağduyumuz bize zihinsel olguların var olduğunu söylemekte, bilim ise her olguyu fiziksel süreçlerle açıklamak istemektedir. Buna göre Searle'nin hedefi, hem zihinsel olanı hem de fiziksel olanı yok saymadan veya ikisini birbirine indirgemeden (monizm) ve natüralizminin gereği olarak herhangi bir gizemleştirmeye başvurmadan birbirinden farklı görünen varlığın bu iki veçhesinin nasıl olup da ahenkle bir arada bulunabildiklerinin doğal bir açıklamasını vermeye çalışmaktır. Dolayısıyla o, bir yandan zihinsel olanla fiziksel olan arasındaki ilişkiyi gizemli hale getiren her türlü düalizmi ve gerçekliğin nihai olarak tinsel olduğunu veya görünenin temelinde ideanın yattığını söyleyen idealist yaklaşımları reddederken, diğer yandan geleneksel materyalizmin zihinsel olanın gerçekte var olmadığını ileri süren eleyici türü ile, varlığını kabul etmekle birlikte özünde fiziksel olduğunu iddia eden indirgemeci türünü reddeder. Onun kendi görüşü ise özetle şöyledir: “Zihinsel olgulara beyindeki nörofizyolojik süreçler neden olur ve onlar beynin özellikleridir.” Searle bu görüşe “biyolojik

² “İnternette uçak biletini alan, uçağa binen, uçuş sırasında diz üstü bilgisayarında çalışan, varış yerinde uçaktan inen, konferans salonuna gitmek için taksit tutan ve sonra şu veya bu şekilde kesin bilginin olmadığı, nesnelliğin şüpheli olduğu, doğruluk ve bilgi hakkındaki tüm iddiaların aslında sadece maskelenmiş birer güç kazanma çabası oldukları üzerine ders veren post-modern düşünürü ile ilgili gerçekten de absürt bir şeyler vardır.” (2008, s. 9) Searle'nin kesin, nesnel ve evrensel bilginin nasıl mümkün olduğu ile ilgili görüşleri için bkz. Searle, J., 2008, *Philosophy in a New Century*, s. 4-9, New York: Cambridge University.

natüralizm” adını verir (2002, s. 1). Buna göre Searle, zihinsel olgular ile nörofizyolojik süreçler arasında nedensel bir ilişki kurarak, birinci şahıs ontolojisini (zihinsel tecrübelerimiz) üçüncü şahıs ontolojisine (beyin halleri, davranış, işlev, vs.) indirgmeden zihinsel olguların beyin aracılığıyla ortaya çıkışını tıpkı midenin sindirime sebep olması gibi doğallaştırmaya çalışır.³ İşte Çin Odası argümanı da indirgemeci materyalizmin günümüzde en yaygın biçimi olan ve beynin temelde bir bilgisayar, zihnin de bir bilgisayar programı olduğunu söyleyen kompütasyonalizme (*computational theory of mind*) veya Searle’nin deyişiyle “güçlü yapay zeka (strong AI)” kuramına karşı geliştirilmiş bir argümandır.

Turing Testi, Davranışçılık ve İşlevselcilik

Kompütasyonalizme giden yol yapay zeka araştırmalarının öncüsü olarak gösterilen İngiliz matematikçi ve mantıkçı Alan M. Turing (1912-1954)’ten geçmektedir. Turing, *Computing Machinery and Intelligence* (Hesaplama Makineleri ve Zekâ) adlı ünlü makalesinde “Makineler düşünebilir mi?” sorusunu ortaya atar ve bir makineye zeka atfedip atfedemeyeceğimizi belirlemek adına bir taklit oyunu geliştirir. Buna göre bir erkek (A), bir bayan (B) ve bir de soru soran kişi (C) olmak üzere üç kişiden oluşan bu oyunda, A ve B kişisini görmeyecek ve duymayacak şekilde konumlandırılan C kişinin sorduğu sorulara aldığı cevaplarla oyunun sonunda oyunculardan hangisinin erkek, hangisinin bayan olduğunu belirlemesi isteniyor. Soruların ve cevapların yazı ile iletildiğini ve A ve B kişilerinin C kişisini yanıltmaya çalışacaklarını da ekleyelim. Elbette böyle bir durumda soru soran kişinin hatalı eşleştirme yapma ihtimali vardır. Şimdi de, A ve B kişilerinden birinin yerine bir makineyi, Turing’in tercihiyle bir dijital bilgisayarı koyalım ve C kişisinden oyunun sonunda oyunculardan hangisinin bir bilgisayar, hangisinin kanlı canlı bir insan olduğunu tespit etmesini isteyelim. Acaba C kişisi aynı yanılma payını bu oyunda da gösterecek midir? Şayet gösterirse bu durum makinelerin de bir çeşit bilişsel kapasiteye sahip olduğu veya en genel anlamıyla düşünebildiği sonucunu doğurmaz mı?

³Burada Searle’nin zihin felsefesinin detaylarına girmemiz mümkün değildir. İlgilenenler onun sadece bu konuyla ilgili kaleme almış olduğu *The Rediscovery of Mind* adlı eserine bakabilirler. (Türkçe olarak Litera Yayıncılık tarafından *Zihnin Yeniden Keşfi* adıyla yayınlanmıştır.)

Turing testi aslında felsefi davranışçılığın bir uygulaması olarak görülebilir. Felsefi diyoruz, zira zihnin doğasına dair bir görüş olan felsefi davranışçılığı (veya mantıksal davranışçılığı), bir davranış bilimi olmayı hedefleyen psikolojik davranışçılıktan (veya metodik davranışçılıktan) ayırmak gerekiyor. Felsefi davranışçılık, zihinsel hallere atfen kullanılan ifadelerin tümüyle (kategorik veya hipotetik) davranışsal ifadelerle karşılanabileceğini ileri sürerek adeta zihinden kurtulmaya çalışır. Buna göre bir kimsenin acı duyduğunu veya mutlu olduğunu söylediğimizde, aslında o kimsenin belli bir psikolojik halde bulunduğunu değil, fakat bazı uyarıların akabinde birtakım davranışları (mimikler, sesler, sözler veya vücut hareketleriyle) sergilediğini söylemiş oluyoruz (Heil 2004, s. 75-77; Searle 2008, s. 53-54). Böylece zihinsel olgular davranışa (uyarılar ve tepki) indirgenmiş oluyor. Turing testi de, testin, kurulan diyalog sonucunda sadece sarf edilen sözlere göre diyalogda bulunana zihinsel birer olgu olarak kabul edilen düşünme, anlama veya zeka gibi görünüşte soyut özellikleri atfetmeyi mümkün kıldığını düşündüğümüzde, felsefi davranışçılığın mantıksal bir sonucu olmuş oluyor. Davranışçılık, hem herhangi bir zihinsel hal içerisinde bulunmakla o hale karşılık gelebilecek birtakım davranışsal tepkiler vermenin aynı şey olmamasından, hem her zihinsel hali bir davranışsal ifade ile karşılamanın imkansızlığından, hem de belli bir zihinsel hal içerisinde olup da (örneğin hüzün) o hali davranışlarımıza yansıtmayabileceğimiz ihtimalinden dolayı pek savunulabilir bir teori olmamasına rağmen, daha güçlü bir teori için gerekli fikri sağlamıştır ki, o da işlevselciliktir (*functionalism*). İşlevselcilik, zihinsel olguların açıklanmasında davranışın rolünü görmekle birlikte zihinsel hallerin de tepkilerin nedeni ve uyarıların etkisi olabileceğini söyler. Ayrıca bir zihinsel halin sadece o zihinsel hale dair uyarıların (girdiler) ve tepkilerin (çıktılar) ile olan ilişkisi değil, diğer zihinsel hallerle olan ilişkisi de önem arz eder (Block 1980, s. 175). Buna göre zihinsel hallerin tanımlanmasında, bu zihinsel hallerin ortaya çıkışına sebep olan içsel süreçlerden (nöron ateşlemeleri, etkin olan kimyasallar, vs.) ziyade, duyuşsal girdiler, davranışsal çıktılar ve diğer zihinsel hallerle olan nedensel ilişkiler yer alır. Başka bir deyişle bir zihinsel hal, tıpkı bir bıçağın hangi malzemeden yapıldığıyla değil de kesme işleviyle tanımlandığı gibi, o zihinsel halin işleviyle tanımlanır. O halde nasıl ki vücuda kan pompaladığı sürece organik de olsa yapay da olsa kanı pompalayan şeye kalp diyoruz, neden insan beyninin yerine getirdiği işlevi çeşitli yazılımlar aracılığıyla yerine getiren bir bilgisayara da zihin atfetmiyoruz? Bu şekilde ele alındığında kompütasyonelizmin işlevselciliğin bir türü olduğunu görmek zor değildir.

Dolayısıyla Searle'nin Çin Odası argümanı ile kompütasyonalizmle birlikte işlevselciliği ve davranışçılığı da reddettiğini söyleyebiliriz. Zira ona göre tüm bu materyalist kuramlar “*asli olarak* öznel, bilinçli, zihinsel hallere sahip olduğumuzu ve onların evrendeki herhangi bir şey kadar gerçek ve indirgenemez olduklarını inkâr ederler.” (2003, s. 14) Şimdi esas olarak dil felsefesindeki çalışmalarıyla bilinen Searle'nin zihin felsefesinde de adını duyurmasına vesile olan ünlü argümanına geçelim.

Çin Odası Argümanı

Searle'nin kompütasyonalizmi güçlü yapay zeka olarak adlandırdığını söylemiş, fakat neden böyle bir adlandırma yaptığından bahsetmemiştik. Bunun sebebi Searle'nin kompütasyonalizmin iki farklı yorumuna gitmesindedir. *Güçlü yapay zeka* ve *zayıf yapay zeka*. Güçlü yapay zekaya göre doğru bir şekilde programlanmış bir bilgisayar bir çeşit zihne sahip demektir. Başka bir deyişle doğru programlara sahip bilgisayarlar kelimenin gerçek manasıyla ‘anlayabilir’ ve diğer bilişsel hallere sahip olabilir. Buna karşılık zayıf yapay zekaya göre bilgisayarlar en fazla zihnin çalışılmasında bize güçlü bir araç sunarlar. Yani zihinsel süreçlerin anlaşılmasında bilgisayarla beyin arasında benzeşimler kurularak zihin kompütasyonel olarak taklit edilebilir. Searle, zayıf yapay zekanın iddiasına herhangi bir itirazı olmadığını, eleştirilerinin hedefinin güçlü yapay zeka olduğunu belirtir (1980a, s. 417). Benzer bir ayrımı Searle, Turing testi için de yapar. Buna göre testin geçilmesi başarılı bir taklidin veya simülasyonun kesin kanıtı olarak görülüyorsa test, *zayıf turing testidir*. Fakat testin geçilmesi psikolojik olguların varlığına delil olarak gösteriliyorsa, yani test, felsefi davranışçılığın bir uygulaması olarak alınıyorsa o takdirde test, *güçlü turing testidir*. Yine Searle birinci yoruma karşı çıkmazken ikincisini reddeder (2008, s. 54-55). İşte Searle bu iki güçlü yorumu neden reddettiğini bir düşünce deneyiyle göstermeye çalışır. Deney şöyledir:⁴

Farz edelim içinde Çince sembollerle dolu sepetler olan bir odaya kapatıldık. Ve farz edelim Çince bilmiyoruz fakat elimizde Çince sembollerle ne yapacağımızı söyleyen Türkçe bir kural

⁴ Çin Odası düşünce deneyinin orijinal versiyonu *Minds, Brains, and Programs* (The Behavioral and Brain Sciences, 1980, 3, 417-457) adlı makalede ortaya koyulmuştur. Fakat bu yazıda daha kısa ve özlü olduğundan Searle'nin *Minds, Brains and Science* adlı eserindeki anlatımına dayanıyoruz.

kitabı var. Buna göre kural örneğın “şu şekilde sahip sembolü birinci sepetten al ve ikinci sepetteki şu şekilde sahip diğeri sembolün yanına koy” gibisinden tamamen formel olarak ne yapmamız gerektiğini bize anlatıyor. Şimdi de farz edelim odanın dışından başka Çince semboller ve bu sembolleri tekrar geri vermemiz için ileri kurallar bize veriliyor. Ve diyelim ki bizim bilgimiz dışında odaya verilen semboller birtakım ‘sorular’ ve geri verdiğimiz semboller de ‘soruların cevapları’ imiş. Dahası, odanın dışındakiler sembollerin düzenini o kadar iyi tasarlamışlar ve biz de sembolleri manipüle etmede o kadar ustalaşmışız ki, verdiğimiz cevaplar bir Çinlinin verdiği cevaplardan ayırt edilemez hale gelmiş. Şimdi belli kurallar doğrultusunda hangi sembolü nereye koyacağımızı ve odanın dışına hangi sembolleri ne düzende vereceğimizi belirlediğimiz böyle bir durumda Çince anladığımızı söylememiz mümkün müdür? Eğer değilse, ki Searle’ye göre değildir, dijital bir bilgisayarın (odanın veya bizim) sadece belli bir programı (sembollere dair kuralları) yürüterek anlamayı gerçekleştirdiğini nasıl söyleyebiliriz? Searle’ye göre bir dili anlamak veya genel olarak zihinsel hallerde sahip olmak birtakım formel sembollere sahip olmaktan fazlasını içerir. O sembollere iliştiirilecek anlamlara veya bir yoruma sahip olmayı gerektirir. Oysa bir bilgisayarın çalışma mantığı, bilgiyi girdi olarak almak, işlemek ve çıktı olarak istenilen birime göndermekten ibarettir ve bilgisayar bu işleri kendisine ne yapılması gerektiğini söyleyen komutlara sahip programlarla gerçekleştirir. Komutlar ise 0’lar ve 1’lerden (semboller) oluşmuş sayı dizilerinden (formel yapılar) başka bir şey değildirler. Sayıların farklı şekilde dizilmesi de komutların farklılığına tekabül etmektedir. Ne var ki Searle’ye göre sayıların dizimi veya sembollerin manipülasyonu, yani sentaks, anlamın üretilmesi, yani semantik için yeterli değildir (2003, s. 31-32). Başka bir deyişle bir makine veya dijital bir bilgisayar Turing testini geçse bile sadece bu teste dayanarak o makine veya bilgisayar için “düşünüyor” veya “anlıyor” diyemeyiz.

Searle’nin düşünce deneyinde öne sürdüğü tezin argümantatif olarak öncülleri ve sonuçlarıyla birlikte sunumu ise şu şekildedir (s. 38-40):

Öncül 1: Zihne neden olan beyindir. Veya daha doğru bir deyişle beyindeki nörofizyolojik süreçler zihinsel olguların (bilinç, yönelimsellik⁵, düşünme, vs.) ortaya çıkmasını sağlar.

⁵ Searle’de yönelimsellik, zihinsel hallerin bir şeyler hakkında olma, bir şeye yönelme özelliğidir. Buna göre örneğın, inançlar, arzular ve niyetler yönelimsel hallerdir; belirli bir nesnesi olmayan melankoli ve depresyon gibi haller ise değil (1980, s. 424).

Öncül 2: Sentaks, semantik için yeterli değildir. Sentaks biçimsel, semantik içerikseldir.

Öncül 3: Bilgisayar programları tümüyle biçimsel veya sentaktik yapılarıyla tanımlanırlar.

Öncül 4: Zihinler semantik içeriklere sahiptir.

Sonuç 1: Hiçbir bilgisayar programı kendi başına bir sisteme zihin veremez.

Sonuç 2: Zihne neden olabilecek herhangi bir şeyin en azından beynin nedensel güçlerine denk güçlere sahip olması gerekmektedir.⁶

İkinci, üçüncü ve dördüncü öncüllerdeki kabullerden çıkan birinci sonuç güçlü yapay zekanın doğrudan reddidir. Buna göre yazdığımız programlar ne kadar gelişmiş olursa olsun, netice itibariyle sadece belli bir algoritmayı takip edip sembolleri manipüle eden kompütasyonel süreçler olarak semantik içeriklere sahip hakiki zihinsel halleri bize veremezler. Başka bir deyişle bu ampirik bir mesele değildir, güçlü yapay zeka mantıki olarak yanlış, netice elde edilemeyecek bir uğraştır. İkinci sonuç ise, beyinden başka şeylerin de zihne neden olabileceğini onaylamakta, fakat materyalist yaklaşımların tersine beynin biyolojik yapısının da dikkate alınması gerektiğini, hatta bunun elzem olduğunu vurgulamaktadır. Zira beyinle zihinsel olgular arasında, programla bilgisayar arasında olmadığı şekilde bir nedensel ilişki söz konusudur. İnsan eliyle yapılan herhangi bir makinenin de zihne neden olabilmesi için beynin zihinsel olguların ortaya çıkmasını sağlayan nedensel güçlerine sahip olması gerekir. İşte bu ampirik bir meseledir. Şayet yapay zeka kuramcılarının yaptığı gibi kompütasyonel modellerle insan zihnini taklit etmek yerine beynin zihinsel hallere nasıl neden olduğu ve bu zihinsel hallerin beyinde nasıl gerçekleştiği öğrenilebilirse, bu bilginin kullanılmasıyla benzeri sinirsel ağlara ve gerekli diğer şeylere sahip yapay bir sistemin, örneğin bir makinenin inşa edilerek belli bir zihinsel kapasitenin oluşturulabilmesi prensipte mümkündür. Zira Searle'ye göre insan ve beyni de nihayetinde bir makinedir (1980a, s. 422). Fakat mekanizması veya yapısı bilinç, yönelimsellik ve düşünce gibi üst düzey fenomenlere neden olabilen organik ya da biyolojik, özel bir tür makinedir. Bu özel makine, insan zihnini temelde bir bilgi işleme sistemi olarak gören kompütasyonelizmin anladığı şekilde bilgiyi işlemez. Zira sıradan dijital bir bilgisayarın tersine işlediği bilginin ne anlama geldiğini de bilir.

⁶Aslında Searle dört sonuç vermektedir. Fakat bu iki sonuç diğer iki sonucu da kapsadığı için kısalık adına yazmaya gerek duymadık.

Dolayısıyla problem sadece bir sentaks-semantik problemi değil, aynı zamanda bir bilinç problemidir. Acaba insan bilince sahip olduğundan dolayı mı anlam üretebiliyor? Eş deyişle, bilinç, semantik için zorunlu mudur? Bu tip sorular argümanın bizi götürdüğü daha genel felsefi problemler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aslına bakılırsa Searle'nin Çin Odası düşünce deneyinde dile getirdiği itiraz tümüyle yeni sayılmaz. Örneğin C. E. Shannon ve J. McCarthy Turing testini geçen bir makineye düşünce atfedilemeyebileceği ile ilgili olarak şunları söylerler: "...Turing'in düşünme tanımının bir dezavantajı, prensipte, tüm mümkün girdi uyarılarına karşı keyfi olarak seçilmiş cevaplar bütününe içeren bir makine tasarlamının ihtimal dahilinde olmasıdır... Böyle bir makine, bir anlamda, verilen her girdi durumuna (geçmiş de dahil) uygun cevap için adeta bir 'sözlüğe' bakar. Münasip bir sözlükle böyle bir makine elbette Turing'in tanımını yerine getirir fakat bizim olağan sezgisel düşünme kavramımızı yansıtmaz." (akt. Copeland 2004, s. 437) Buradaki sözlüğü Çin odasındaki kural kitabıyla, makineyi de odadaki Searle ile kabaca eşleştirmek mümkündür. Vurgulanan nokta ise temelde aynıdır: Nasıl ki odadaki Searle'nin bir Çinli gibi cevaplar vermesine karşın tek kelime Çince anladığını söyleyemiyorsak makinenin de gerçekten düşündüğünü söyleyemeyiz.

Tarihsel açıdan Çin Odası düşünce deneyini önceleyen benzeri düşünce deneyleri de yok değildir. G. W. Leibniz'in (1646-1716) değirmeni ve Ned Block'un Çin ulusu bunlara örnek olarak gösterilebilir. Leibniz, *Monadoloji*'sinde bizden düşünen, hisseden ve algıya sahipmiş gibi görünen, bir değirmenin içine girer gibi gireceğimiz kadar büyük bir makine hayal etmemizi ister. Ne var ki bu makinenin içine girip incelediğimizde birbiri üzerine eklenerek çalışan parçalardan başka bir şey bulamayız. Yani makinenin içinde kendisiyle bahsettiğimiz zihinsel olguları açıklayacağımız hiçbir şey yoktur. Leibniz buradan zihne ait özelliklerin mekanik temelde açıklanabilir olmadığı sonucunu çıkarır (1898, s. 227-28). Block ise kendi deneyinde Çin nüfusunu beyindeki nöron bütünü gibi düşünür. (Çin'i seçmesinin nedeni tahmin edileceği gibi Çin'in nüfusu itibarıyla beyindeki nöron sayısına en fazla yaklaşan ülke olmasındandır) Buna göre her Çin vatandaşına bir aranacaklar listesiyle telefon numarası verilir ve önceden ayarlanmış bir zamanda başlatıcı olarak belirlenmiş vatandaşlar kendi listelerindeki kişileri arayarak süreci başlatır. Herhangi bir vatandaşın telefonu çaldığında o da kendi listesindeki kişileri arar ve bu böyle devam eder. Aranacaklar listesi

öyle ayarlanmıştır ki, arama sekansı herhangi bir kişi bir zihinsel hal içerisinde iken nöronlarının iletişim sekansı nasıl bir rotayı takip ediyorsa aramalarda o rotayı takip ediyordur ve bu senaryoda telefon aramaları nöronların birbirlerini ateşlemesiyle aynı işlevsel rolü oynamaktadır. O halde eğer işlevselcilik doğruysa Çin nüfusunun kolektif olarak bir zihinsel hal içinde olduğunu söylememiz gerekir ve eğer söyleyemiyorsak o takdirde işlevselcilik yanlıştır (Cole 2004, Feser 2006, s. 89-91).

Çin Odası argümanı da dahil olmak üzere bu düşünce deneylerini birbirlerine bağlayan nokta zihnin ve zihinsel fenomenlerin açıklanmasında ontolojik indirgemeci ve eleyici materyalist yaklaşımların yetersiz olduğudur. Searle'nin düşünce deneyini özgün kılan şey, her ne kadar bilinç ve yönelimsellik gibi sorunsalları beraberinde gündeme getirse de özellikle yapay zeka ve kompütasyonalizme yöneltilmiş bir karşı argüman olması, "zihin beyne göre neyse, programda bilgisayar için odur" denkleminin kırılma olduğunu göstermeye çalışmasıdır. Searle, argümanı acılar, gıdıklanmalar ve heyecanlar gibi diğer zihinsel içerikli durumlar için de yapabileceğini fakat güçlü yapay zekaya en güçlü olduklarını düşündükleri yerden (bilişsel kapasite) saldırmayı tercih ettiğini belirtir (1980b, s. 453). Bu saldırının başkalarının gözünde ne kadar başarılı olduğunu görmeden önce düşünce deneyleri hakkında bazı genel açıklamalar yapmamız gerekiyor.

Düşünce Deneylerinin Gücü ve Yapısı

Felsefi olarak özellikle analitik filozoflarca yaygın bir şekilde kullanılan düşünce deneyleri 90'lardan itibaren kendi başına bir araştırma alanı haline gelmiştir.⁷ Bu araştırmaların konusunu düşünce deneylerinin doğası, önemi, kullanım amaçları, sınırlılıkları, somut deneylerle ilişkisi, bize yeni bir bilgi verip vermedikleri gibi detaylar oluşturmaktadır. Epistemik açıdan düşünce deneylerine rasyonalist ve ampirist olmak üzere temelde iki yaklaşım söz konusudur. Rasyonalist yaklaşıma göre düşünce deneyleri sezgisel birer görü

⁷Bu alanda yapılmış en detaylı çalışmalardan biri şüphesiz Roy. A. Sorensen'in *Thought Experiments* (1992, New York & Oxford: Oxford University) adlı eseridir. Düşünce deneyleri konusunda yayınlanmış kitap ve makalelerin ayrıntılı bir listesi için bkz. Brown, J. R. & Fehige, Y., "Thought Experiments", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2014 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<http://plato.stanford.edu/archives/fall2014/entries/thought-experiment/>>.

olarak somut deneyimle elde edemeyeceğimiz birtakım ussal (Platonik) doğrulara erişmemizi sağlayabilir. Bazı durumlarda “bize fiziksel dünyanın nasıl işlediğine dair (yanılabilir) *a priori* inançlar verebilir.” (Brown 2011, s. 202) Ampirist yaklaşıma göre ise düşünce deneyleri bize dış dünya hakkında yeni bilgiler vermez, ulaşılan sonuçlar varsayımlarda zaten mevcuttur. Buna göre onlar “sadece resimsel argümanlardan ibarettir.” (Nortoni, 2004, s. 1139) Bu iki uç görüş daha çok bilimsel düşünce deneyleri ile ilgili olsa da Sorensen’in “neredeyse tüm felsefi düşünce deneylerinin analogik olarak şu veya bu bilimsel düşünce deneyiyle bağlantılı olduğu” (1992, s. 11) tespitini dikkate aldığımızda ampirist-rasyonalist yaklaşımı felsefi düşünce deneyleri için de aynen uygulanabilir. Örneğin Çin Odası düşünce deneyini göz önüne aldığımızda bu deneyin bize zihne dair mevcut bilgimize ek veya bu bilginin dışında yeni bir bilgi verdiğini ya da en azından daha önce farkına varmadığımız bazı önemli noktaları deşifre ettiğini söyleyebilir miyiz? Yoksa bu deney kolaylıkla bir argüman olarak da ileri sürülebilecek canlı bir gösterimden mi ibarettir? Searle kendi düşünce deneyinin temelde bir argüman olduğunu daha baştan kabul ederek (Çin Odası argümanı) ampirist bir çizgide dururken, diğer yandan odadaki Searle’nin Çince anlayamayacağını söylerken sezgilerine başvurmakta ve rasyonalist bir tavır almaktadır. Öyle ki, D. Dennett Çin Odası düşünce deneyi ve diğer bazıları için “sezgi pompaları (intuition pumps)” ifadesini kullanacaktır (1991, s. 282). Epistemoloji, zihin felsefesi, metafizik ve etik gibi muhtelif disiplinlerde etkin olarak kullanılan ve çoğunlukla ileri sürülen felsefi kuramların genellemelerine karşı istisnai hayali durumlar yaratarak söz konusu kuramın kusurlarını göstermeyi amaçlayan düşünce deneylerinin nihayetinde bir argüman olsalar dahi (?), kuruluşlarında yer alan varsayımların argümantatif olarak değil de hayali birer tasarım şeklinde ifade edilmelerinin bir gerekçesi olması gerekir. Bu da bize göre onların gücünün etkili retorik araçlar olarak pragmatik kullanışlıklarından ziyade, Gendler’in deyişiyle (2000, s. 151) “eski olgulara yeni bir gözle bakmamızı” sağlayan bir metot olmalarında yatmasındandır. Bununla birlikte düşünce deneyleri hatalı olabilir veya hatalı sonuçlar doğurabilir. Barındırdıkları muhtemel hataları görebilmek için de yapılarının incelenmesi faydalı olabilir.

Gendler, düşünce deneylerinin üçlü bir yapı sergilediğini ileri sürer.⁸ Buna göre temel yapıları itibariyle şöyle bir sınıflama yapmak mümkündür:

- (1) Hayali bir senaryo tasvir edilir.
- (2) Senaryonun doğru değerlendirmesini yapmaya yönelik bir argüman ileri sürülür.
- (3) Daha sonra hayali senaryonun bu değerlendirmesinin senaryonun ötesindeki gerçek durumlar hakkında da bize bir şeyler söylediği iddia edilir.

Dolayısıyla örneğin Çin Odası düşünce deneyinde, hayali senaryo tanımlandığı şekliyle oda ve odanın içindekilerdir. Senaryonun değerlendirmesi Çin odasındaki Searle'nin Çince anlamadığıdır. Senaryonun ötesine geçen sonuç ise tümüyle formel unsurlara sahip programın kendi başına anlama gibi zihinsel bir fenomeni ortaya çıkaramayacağıdır. Bu yapı doğrultusunda düşünce deneyine yöneltilen itirazlar ise şu şekilde sınıflandırılabilir:

- (1) Tasvir edilen senaryo hayal edilebilir değildir.
- (2) Tasvir edilen senaryo hayal edilebilirdir, fakat senaryonun doğru değerlendirmesini yapmaya yönelik argüman çürüktür (*unsound argument*).
- (3) Tasvir edilen senaryo hayal edilebilirdir ve senaryonun doğru değerlendirmesini yapmaya yönelik argüman sağlamdır, fakat ulaşılan sonuç düşünce deneyinin sahibinin iddia ettiği gibi gerçek dünyaya uyarlanabilir değildir, yani yanlıştır. (2000, s. 21-22).

Birazdan göreceğimiz gibi Çin Odası argümanına karşı getirilen eleştiriler genellikle 2. ve 3. maddelerdeki itirazlar minvalindedir. Yani görebildiğimiz kadarıyla Searle'nin argümanına cevap veren hemen herkes senaryonun hayal edilebilirliği konusunda hemfikirdir. Şimdi o cevaplara geçelim.

⁸ Elbette tek yapı analizi Gendler'inki değildir. (Bkz. Brown 2011, s. 31-47; Sorensen 1992, s. 132-165) Fakat bu yazıdaki amaçlarımız açısından Gendler'in sınıflamasının bizim için daha verimli olduğunu söylememiz mümkündür

Çin Odası Argümanına Cevaplar

Searle, Çin Odası argümanını gün yüzüne çıkardığı orijinal makalesinde kendisine yöneltilen karşı çıkışları başlıklar halinde sıralar (1980a, s. 419-22). Bu başlıklar altında temel cevaplar ele alındığından biz de Searle’yi takip ederek bu cevapları ve Searle’nin karşı cevaplarını sırasıyla ele alacağız⁹. Cevaplarla ilgili değerlendirmeyi ise son bölüme bırakacağız.

I. Sistem Cevabı: Bu cevaba göre, odadaki kişinin Çince anlamadığı doğrudur, fakat odadaki kişi oda sisteminin (örneğin bilgisayar) sadece bir parçasıdır (örneğin merkezi işlemci). Anlamayı gerçekleştiren aslında bir bütün olarak sistemdir. Bu cevabı verenler arasında Ned Block, Jack Copeland, Daniel Dennett, Jerry Fodor, John Haugeland, Ray Kurzweil ve Georges Rey gibi düşünürler vardır (Cole 2004). Örneğin Searle’nin düşünce deneyinin özünde bir ‘sezgi pompası’¹⁰ olduğunu düşünen Dennett’e göre, Çin odası birçok alt sistemden oluşan büyük bir sistem olarak düşünülmelidir. Gerçek dünyadaki bilişim sistemlerini göz önüne aldığımızda bunlar Çin odasına nazaran çok daha karmaşık sistemler olacaktır ve karmaşıklık önemlidir. “Eğer öyle olmasaydı” diyor Dennett “güçlü yapay zekaya karşı çok daha kısa bir argüman olabilirdi.” Örneğin bir hesap makinesini alır, Çince anlamadığını söyler ve düşünülebilecek herhangi bir bilgisayarın da temelde dev bir hesap makinesi olacağını söyleyip onun da Çince anlamayacağını iddia edebiliriz. O halde Searle bize çok basit bir senaryo çizip sistemin potansiyel karmaşıklığını görmezden gelmekte ve buradan çok net bir sonuca varmamızı istemektedir. Oysa belki de üst düzey bir şekilde yapılandırılmış parçaların sayısız etkileşiminden oluşan bir sistemde hakiki anlama gerçekleşecektir (1991, s. 438-40). Buna göre Dennett’in argümanının ana fikrinin sezgilerimize fazla güvenmememiz gerektiği yönünde olduğunu söyleyebiliriz.

Searle’nin sistem cevabına karşı getirdiği cevap basitçe söylersek odadaki kişiyi sistemle bütünleştirmek olmuştur. Buna göre odadaki kişinin sistemin tüm unsurlarını; sembolleri, kuralları, yönergeleri özümlediği ve tüm hesaplamaları kendi kafasında yaptığı düşünülür. Öyle ki, artık sistemde olup da kişinin kapsamadığı hiçbir şey kalmamıştır. Hatta odadan da

⁹Searle makalesinde argümanına yöneltilen altı tane yaygın cevaptan bahseder. Bunlardan 6.sı (*Many Mansions Reply*) Searle’nin argümanı ile doğrudan alakalı olmadığından burada ilk beşine yer vereceğiz.

¹⁰ “...iyi bir gerekçe sunmadan sezgilerinizi onaylamanız için sizi ikna etmeye çalışan bir hikâye” (Dennett, 1991, s. 397)

bütünüyle kurtulup bu kişinin dışarıda dolaştığını ve Çince iletişim kurduğunu bile hayal edebiliriz. Tüm bunlara rağmen Searle yine de anlamının gerçekleşmeyeceğini savunur. Zira aynı formel programlamayı kullandıklarından odadaki kişi anlamıyorsa, alt sistemlerden oluşmuş sistemi özümseyen kişi de anlamayacaktır. Ona göre sistem cevabını verenler hiçbir argüman sunmadan anlamayı sisteme atfederek ispatlamaya çalıştıkları şeyi baştan varsaymaktadırlar (1980a, s. 419).

II. Robot Cevabı: Bu cevap, dijital bilgisayarı dış dünyayla etkileşim halinde olacak bir robotun içerisine yerleştirmeyi önerir. Buna göre bilgisayar sadece sembolleri girdi olarak alıp çıktı olarak vermekle kalmayacak, ayrıca çeşitli araçlar vasıtasıyla yürüyecek, görececek, algılayacak, kısacası insanların yaptığı birçok şeyi yaparak bulunduğu ortama aktif bir şekilde uyum sağlayacaktır. Tek başına bilgisayarda anlama gerçekleşirse de dünyayla nedensel ilişki içerisinde olan böyle bir robotta hakiki anlama ve diğer zihinsel haller gerçekleşebilecektir. Margaret Boden, Tim Crane, D. Dennett, J. Fodor, Steven Harnad, Hans Moravec ve G. Rey bu cevabı farklı biçimlerle belli dönemlerde savunmuş kişiler arasındadır (Cole 2004). Örneğin sentaksın semantik için yeterli olmayacağı konusunda Searle'ye katılan Crane'e göre Searle'nin argümanına uygun cevap şöyle olmalıdır: "Odadaki Searle veya sadece oda, Çince anlayamaz. Fakat dış dünyanın oda üzerinde belli bir etkisi olmasına izin verirseniz, anlam veya 'semantik' ortaya çıkmaya başlayabilir." (2003, s. 128) Görüldüğü gibi robot cevabı aslında sistem cevabının geliştirilmiş bir versiyonudur.

Searle, haklı olarak robot cevabının bilişsel yetinin sadece bir formel sembol manipülasyonu meselesi olmadığını zımnen onayladığını söyler. Fakat ona göre algısal ve motor kapasitelerinin eklenmesi özelde anlama, genelde yönelimsellik anlamında programa bir şey katmaz. Sonuçta robot, formel sembolleri manipüle edebileceği yönergeleri takip etmekten başka bir şey yapmayacaktır (1980a, s. 420).

III. Beyin Simülasyonu Cevabı: Bu cevap bizden programın Çince konuşan bir kişinin Çince anladığı andaki beyin aktivitesini, yani nöronlarının ateşleme sekansını benzettiğini farz etmemizi ister. Hatta programın yürütüldüğü makinenin seri programlama ile değil de, beyin çalışmasında olduğu gibi paralel olarak çalışan program dizisi ile işlem yaptığını bile düşünebiliriz. Beynin çalışma mekanizmasının benzerini aynı sonuçları verecek şekilde farklı bir ortamda, bir bilgisayarda programlar aracılığıyla oluşturmaya çalışmasıyla işlevselci olan

bu cevabı savunanlara göre böyle bir durumda artık makinenin veya bilgisayarın anladığını kabul etmemiz gerekecektir. Örneğin Searle'nin Çin odasında eksik gördüğü şeyin esasında Çince anlamanın bilinçli deneyimi olmasından ötürü meselenin kökünde bilincin yattığını düşünen David J. Chalmers, “olgusal özellikleriyle bir sistemin doğru simülasyonunun orijinal sistemin hassas işlevsel organizasyonunu kopyalaması kaydıyla benzeri olgusal özelliklere sahip olacağını” ifade ederek bu cevap doğrultusunda bir görüş belirtir (1996, s. 322-28).

Searle'ye göre bu cevapla ilgili problem, beyne dair yanlış şeyleri benzetmeye çalışmasıdır. Makineyi yapanlar sadece sinapslardaki nöron ateşleme sekansının formel yapısını benzettiği sürece beyinle ilgili esas önemli olan şeyi, yönelimsel halleri üretme kapasitesine sahip olan nedensel güçleri göz ardı etmiş olurlar. Zira formel özellikler nedensel özellikler için yeterli değildir (s. 421).

IV. Kombinasyon Cevabı: Bu cevap, daha önceki üç cevabın birleştirilmesinden oluşur. Buna göre bizden kafatası boşluğunda beyin şekline sahip, insan beyninin tüm sinapslarını içerecek şekilde programlanmış bir bilgisayarın olduğu bir robot hayal etmemiz ve ek olarak bu robotun davranışının insan davranışından ayırt edilemediğini, dolayısıyla robotu sadece girdi ve çıktılara sahip bir bilgisayar olarak değil de birleşik bir sistem olarak düşünmemiz istenir ve bu şekilde düzenlenmiş bir sistem olarak robotun yönelimsel hallere sahip olacağı ileri sürülür. Bu görüşü savunanlardan biri olarak William G. Lycan gösterilebilir. Lycan'a göre “Searle'nin söylediği hiçbir şey şayet geleceğe ait gelişmiş bir bilgisayar sadece insanın işlevsel organizasyonunu kopyalamakla kalmayıp aynı zamanda doğru türde nedensel bir tarihin sonucu olarak dahili izlenimlerini de barındırırsa ve ayrıca elverişli bir sosyal çevreyle beslenirse yönelimsel halleri bu bilgisayara atfedebileceğimiz tezini çürütmez.” (1980, s. 434-35).

Searle'nin bu cevaba karşılığı oldukça ilginçtir. Searle, böyle bir durumda robotun ya da makinenin yönelimselliğe sahip olacağı tezini kabul etmeyi rasyonel ve karşı konulmaz bulacağımızı onaylar. Fakat bir şartla: Ona göre robotun davranışının formel bir programın sonucu olduğunu ve robotun fiziksel yapısının nedensel özelliklerinin önemsiz olduğunu öğrenir öğrenmez yönelimsellik varsayımını terk edeceğizdir (1980a, s. 421). Şimdilik şunu söylemek gerekirse, Searle'nin bu karşı cevabı, argümanın yönelimsellikten ziyade esasında

bilinçle, özellikle, birinci şahıs bakışıyla alakalı olduğuna işaret etmekle Chalmers'ın görüşünü haklı çıkarır gibidir.

V. Diğer Zihinler Cevabı: Bir kişinin Çince anladığını nereden biliriz? Elbette anladığını gösteren konuşmalarından. O halde örneğin Turing testini geçen bir makineye verdiği cevaplar temelinde anlama atfedemiyorsak aynı temelde diğer insanlara nasıl anlama atfedebiliyoruz?

Bu özünde davranışçı cevaba Searle'nin verdiği karşılık kısadır. Zira ona göre mesele diğer insanların bilişsel hallere sahip olup olmadığını nasıl bildiğimiz değil, fakat onlara bilişsel halleri atfedebilmemizi gerekçelendiren şeyin ne olduğudur. Nasıl ki fiziksel bilimlerde fiziksel nesnelere gerçekliğini ve bilinebilirliğini varsaymak zorundaysak, bilişsel bilimlerde de zihinsel olguların gerçekliğini ve bilinebilirliğini varsaymak zorundayızdır (1980a, s. 422). Bununla birlikte bir başka yerde Searle konuyla ilgili farklı bir cevap verir. Searle'ye göre başka canlılarında kendimiz gibi bilişsel hallere sahip olduklarını sadece davranışlarına bakarak anlamayız, fakat “davranışlarıyla birlikte kendimizinkiyle uygun bir şekilde benzer olduğunu görebildiğimiz nedensel mekanizmalarının bileşiminden çıkarırız.” (2008, s. 65). Peki, söz konusu olan canlı nedensel mekanizmasını bilmediğimiz, ancak bizler gibi iletişim kurabilen ve benzeri davranışlar sergileyen, başka gezegenden gelmiş bir uzaylı ise? Uzaylı farklı bir nedensel mekanizmaya sahip olup da yine de anlıyor olamaz mı?

Bu cevapların dışında son olarak belki de beyin simülatörü cevabına dahil ettiğinden Searle'nin makalesinde yer vermediği fakat ayrı bir başlık altında ele alınması gereken bir cevaptan daha bahsetmemiz gerekiyor.

VI. İlişkiselci (Connectionist) Cevap: Paul M. Churchland ve Patricia S. Churchland “Bir Makine Düşünebilir mi?” adlı makalelerinde Searle ile hesaplaşırlar. Searle'nin birbirine benzeyen ve bağlantılı olan “Tek başına sentaks semantik için ne esastır ne de yeterlidir” ve “Programlar zihinler için ne esastır ne de yeterlidir” varsayımlarına dikkat çekerek bu varsayımların hatalı olabileceğini göstermek için karşı bir argüman sunarlar. İkili, öncelikle Searle'nin şüpheciliğinin bilim tarihinde öncülleri olduğunu vurgularlar. Örneğin George Berkeley havadaki kompresyon dalgalarının kendi başlarına ses için esas ve yeterli olabileceğini anlaşılmaz buluyordu. Keza şair-sanatçı William Blake ve J. W. Goethe küçük parçacıkların kendi başlarına ışık için esas ve yeterli olabileceğini akıl almaz bir şey olarak

görüyorlardı. İkiliye göre Searle'nin karşı çıkışı da bunlara benzemektedir. Tıpkı elindeki çubuk mıknaatısı karanlık bir odada sallayarak görünür ışık üretememesinden elektromagnetik dalgaların ışık için ne esas ne de yeterli olmadığı sonucunu çıkararak kişinin örneğinde olduğu gibi. Oysa algılayamayacağımız kadar zayıf da olsa (görünür ışığın yaklaşık 10^{15} i kadar düşük) aslında oda ışıkla doludur. Aynı şekilde Searle'nin sembol manipülasyonuna dayalı Çin odası sistemi gerçek anlamadan yoksun da olsa, buradan kurala dayalı sembol manipülasyonunun hiçbir zaman anlama gerçekleştiremeyeceği sonucu çıkarılmamalıdır. O halde Searle bizim bilişsel olgulara dair cahilliğimizden faydalanmaktadır. Churchland'lere göre semantik içeriğe sahip gerçek yapay zekanın imkanı klasik seri sembol manipülasyonuna dayalı makinelerde değil, beyne benzer yapıya sahip paralel ilişkisel makinelerde saklıdır. Dolayısıyla Searle'nin argümanı paralel ilişkisel mimariye sahip sistemler için bir tehdit oluşturmaz (1998, s. 51-60).¹¹

Searle'nin beyin simülasyonu cevabına verdiği karşılıklı beyin sisteminin nedensel güçlerine dikkat çekerek bu nedensel güçleri sağlayamadığı sürece seri de olsa paralel de olsa kompütasyonel olarak yapılandırılmış hiçbir sistemin semantik üretemeyeceğini ileri sürdüğünü görmüştük. Searle, Churchland'lere karşı da aynı söylemi Çin odası düşünce deneyinin Block'un Çin ulusu düşünce deneyine benzer bir çeşitlemesiyle devam ettirir. Buna göre bizden bir Çin odası yerine, İngilizce konuşan tek dile sahip birçok kişinin doldurduğu bir Çin spor salonu hayal etmemizi ister. Bu kişiler ilişkiselci mimarideki düğüm ve sinapsların yaptığı görevlerin aynısını yerine getirecekler, fakat sonuç yine bir adamın kural kitabına uygun bir şekilde sembollerini manipüle etmesiyle aynı olacaktır. Salondaki kimse tek kelime Çince anlamayacak ve bir bütün olarak sistem de Çince kelimelerin anlamını öğrenemeyecektir. Fakat gerekli ayarlamalarla sistem Çince sorulara doğru cevapları verebilecektir (1990, s. 28). Churchland'lere göre ise sistemde bulunan hiç kimsenin Çince anlamaması konu dışıdır, zira aynı şey hiçbir nöronun tekil olarak bir şey anlamadığı sinir sistemleri için de geçerlidir. Ayrıca Searle'nin yeni senaryosu makul bir senaryo değildir, zira insan beynindeki ilişkisel ağı oluşturan nöron sayısı örnektekinden kat be kat daha fazladır.

¹¹ Kompütasyonelizmin ateşli savunucularından Steven Pinker da hem 'aydınlık oda' örneğini kullanarak hem de bilgi işlemede ilişkisel modelin üstünlüğünü öne çıkararak Churchland'lerle benzeri sonuçlara varır (Bkz., Pinker, Steven, 1997, *How the Mind Works*, s. 93-95, New York: Penguin Books)

Dolayısıyla Searle “yine kendi hayal gücünün sınırlarını nesnel gerçekliğin sınırlarıyla karıştırmaktadır.” (s. 60-61),

Sonuç ve Değerlendirme

Genel olarak bakıldığında cevaplar ve karşı cevaplar böyle. Peki, tüm bu tartışmalardan ne sonuç veya sonuçlar çıkarabiliriz? Öncelikle şunu belirtmekte fayda var: Searle, makinelerin hiçbir zaman düşünemeyeceğini, yönelimselliğe ve hatta bilince sahip olamayacağını iddia etmiyor. Fakat söz konusu makinelerin kompütasyonel süreçlere dayalı formel programlar aracılığıyla bu özelliklere sahip olamayacağını iddia ediyor. Ona göre bunun iki sebebi var: Birincisi, semantik sentaksa içkin değildir. Programlar sentaktiktir, zihinler sentaktik yapılardan semantik üretirler. Dahası, sentaks ve kompütasyon gerçekliğe içkin şeyler değildirler, özneye görelidirler. “[Gerçekte] sıfırlar ve birler veya genel olarak semboller şeklinde kendilerinin semboller olduklarını tayin edecek fiziksel özellikler yoktur. Bir şey ancak ona sembolik bir yorum verecek, bir gözlemci, kullanıcı veya faile göreli olarak semboldür.” (2002, s. 17) İkincisi, simülasyon kopyalama değildir. İnsan beynini temelde bir bilgi işleme cihazı olarak görüp kompütasyonel mimariye sahip dijital bilgisayarlarla taklit etmeye çalışmak bize bilişsel ve diğer yönelimsel halleri vermez. Makinelerin zihne sahip olmasını istiyorsak beynin nedensel güçlerini uygun mekanizmalarla kopyalamamız gerekir. Searle’nin bu kendisine göre son derece açık varsayımları Çin odası argümanına cephe alan birçok düşünür (Dennett, Boden, Block, Pinker, vs.) tarafından adeta ortak bir eleştiri olarak sezgisel veya sağduyuya dayalı varsayımlar olarak görülür. Bu bağlamda özellikle Churchland’lerin örnekleri dikkate değerdir. J. C. Maxwell’in (1831-1879) denklemleriyle sağlama alınan ışığın bir tür elektromagnetik dalga olduğu gerçeği öncekiler tarafından ve hatta şu an bile fizik biliminden habersiz birçok insan için absürt görünse de mevcut gerçeği değiştirmez. Bu düşünürlere göre belki zihinler de oldukça sofistike kompütasyon temelli yazılım ağlarından ibarettirler. Searle’nin söylediğinin tersine bu tam da ampirik bir meseledir. Searle, Çin odası düşünce deneyiyle özünde hayli karmaşık ve hızın önemli olduğu süreçleri basite indirgemek suretiyle sezgilerini bizlere dayatarak gelecekte verimli sonuçlar alabileceğimizi, büyük yatırımlar yapılan yapay zeka çalışmalarını, nörobiyolojik çalışmalar lehine durdurmamızı istemektedir. Bu isteğin arkasında ise Searle’nin *a priori* sezgilerinden

başka bir şey yoktur. Odadaki kişinin Çince anlayamayacağını söyleyen de aynı sezgidir. Bize göre Searle'ye karşıtlarınca yöneltilecek bu sezgi eleştirisinde bir doğruluk payının olduğunu söylemek mümkündür. Zira ne beyin ve zihinsel haller arasında ne de sentaks ve semantik arasında tam olarak nasıl bir ilişki olduğuna dair yeterince nesnel bilgiye sahip değiliz. Dolayısıyla daha önce bir sağduyu filozofu olduğunu söylediğimiz Searle'nin varsayımlarının büyük oranda sezgilerine dayandığı kuşku götürmezdir. Ne var ki aynı sezgi eleştirisi Searle tarafından karşıtlarına da pekala yöneltilebilir. Bu hususlarda Searle ile aynı cehaleti paylaşan kompütasyonist düşünürler beynin bir bilgisayar, zihnin de bir bilgisayar programı olduğu varsayımını neye dayandırmaktadırlar? Tabii ki sezgilerine. O halde bu tartışmayı daha büyük bir felsefi mücadele bağlamında, materyalizm – anti-materyalizm hesaplaşmasının yansıması olarak düşünmek gerekmektedir. Searle'nin anti-materyalist (veya naturalist) sezgilerine karşı kompütasyonist düşünürlerin materyalist sezgileri. Şimdi, sezgi olmak bakımından bir tarafın diğerine karşı üstünlüğünü belirleyecek epistemik araçlara sahip olmadığımızı göre, Searle'yi sezgilerine başvurmakla eleştirmenin pek de akıllıca olmadığını ve argümanın geçersizliğini göstermekte yetersiz kaldığını söyleyebiliriz.

Tek tek cevaplara baktığımızda sistem cevabı ve sistemi bir beden içerisine yerleştiren robot cevabına göre Searle, senaryonun değerlendirmesini doğru yapmış olsa da ulaştığı sonuçlar yanlıştır. Sistem cevabının bilgisayar ve beyin arasındaki analogiyi devam ettirerek anlamının ortaya çıkması için gelişmiş bir beynin gerekliliğinden gelişmiş bir sistemin gerekliliğine geçtiğini, robot cevabının ise analogiyi daha da ilerleterek anlamının ortaya çıkması için beyni dış dünyayla nedensel ilişkiye sokacak bir vücudun gerekliliğinden robotik bedenin gerekliliğine geçtiğini görüyoruz. Buna göre anlamayı gerçekleştiren sistemin veya robotun bir parçası (beyindeki herhangi bir nöron/odadaki kişi) değil bir bütün olarak sistem (beyin/oda) veya robottur (insan/oda kompleksi). Beyin simülatörü cevabı da beynin birbirleriyle iç içe geçmiş milyarlarca nöronun oluşturduğu paralel ağlarla örülmüş yapısını işlevsel olarak kompütasyonel modellerle taklit etmeyi önerir. Searle'nin bu üç cevaba verdiği karşılık nihayetinde aynıdır. Formel olarak tanımlanmış unsurlara sahip programlarla bilişsel ve diğer yönelimsel halleri elde edemeyiz. İster bunu sistem düzeyinde, ister robotlarla, isterse beyni taklit ederek yapmaya çalışalım, zihne neden olanın beyin olduğunu görmezden gelip programlamaya yoğunlaştıkça başarısız olmaya mahkumuz. Zira ne programların ne de program temelli sistemlerin nedensel güçleri yoktur. Buna karşılık Searle'nin karşıtları bir

bilgisayarı (gelişmiş bir bilgisayar) oldukça karmaşık nedensel bir sistem olarak görürler. Çalışmakta olan bir program Searle'nin düşündüğünün tersine sadece sembol manipülasyonu yapan atıl bir formalite değil, elektronik bazlı bu nedensel sistemin etkin bir parçasıdır. Fakat bu tasavvurda programın etkinliğinin bilişsel hallerin oluşmasında sisteme kıyasla nasıl bir rol oynadığı çok açık değildir. Bu nokta önemlidir, zira Searle programlamanın zihinler için esas ve yeterli oluşuna karşı çıkmaktadır. Searle'ye göre, programın kullandığı sembollere anlam yükleyen, ona ne yapması gerektiğini bildiren yönergeleri veren bizleriz. Dolayısıyla programlar bizim onlara çizdiğimiz sınırların ötesine geçemezler. Oysa semantik veya genel olarak yönelimsellik bu sınırların ötesine geçmeyi, sembollere anlam iliştiirebilme yetisine sahip olmayı gerektirir. Peki, sembollere anlam iliştiiren veya sentakstan semantik üreten kimdir veya nedir? Searle'nin cevaplarından anlamayı salt beyne değil, beynin nedensel etkisiyle ortaya çıkan bir özelliğe atfettiğini anlıyoruz. Bize göre bu özellik Searle'de yönelimselliğin de kendisine dayandığı bilinçtir.¹² Zira Searle'nin sürekli olarak önemini vurguladığı beynin nedensel güçleri sadece bilişsel hallere değil, diğer yönelimsel hallerle entegre bir şekilde bilince de sebebiyet vermektedir. Dolayısıyla, açıkça söylemese de Searle, semantik içeriklere sahip olmanın koşulu olarak bilincin varlığının gerekli olduğunu düşünmekte gibidir. Bunu onun kombinasyon cevabına ve diğer zihinler cevabına verdiği karşılıklardan da çıkarabiliriz. Önceki üç cevabın birleşimi olan kombinasyon cevabının, makinenin davranışının formel bir programdan kaynaklandığını öğrenmememiz kaydıyla makineye zihinsel halleri atfedebileceğimizi göstermesi açısından ikna edici olabileceğini kabul eden Searle, ilk başta kendi metafizik kaygılarının dışında epistemolojik bir argüman olarak ciddiye almadığı diğer zihinler cevabına da sonraları diğer zihinlerin bilişsel özelliklere sahip olduklarını esas olarak kendimizinkiyle aynı nedensel mekanizmalara sahip olduklarını bildiğimizden kabul ettiğimizi söyleyerek karşılık verir. Yani daha önce soru olarak getirdiğimiz örneği tekrarlarsak, fiziksel olarak insana çok da benzemeyen, fakat insanlarla iletişim kurabilen, başka bir gezegenden gelmiş bir varlık, iletişim kurabilmesine, dolayısıyla anlayabilmesine rağmen insanlarla aynı nedensel mekanizmaya sahip değilse, bu varlığın anlamadığını söylemek zorundayız. O halde Searle, *gerçek anlama ile gerçekmiş gibi*

¹²“Herhangi bir andaki yönelimsel hallerimizin çoğu bilinçsizdir ve birçok bilinçli hallerimiz yönelimsellik içermez. Fakat yine de, sadece bilince sahip olma kapasitesine sahip bir varlık, yönelimsel hallere sahip olabilir.” (2004, s. 15)

görünenanlama arasında bir ayrım yapmaktadır denilebilir.¹³ Bu ayrım, açıkça, anlamının öznel, bilinçli deneyimine sahip olan varlıkla bu tür bir deneyime sahip olmayan varlık arasındaki farkı imler. “Eğer bilgisayara ‘2+2=?’ yazsanız, bilgisayar cevap olarak ‘4’ yazacaktır. Ne var ki bilgisayarın ‘4’ün 4 veya herhangi başka bir şey anlamına gelip gelmediğine dair hiçbir fikri yoktur.” (Searle, 1980a, s. 423) Buna göre bilişsel yetenekleri bakımından bizlerden farklı olmadığını gördüğümüz uzaylıya anlama atfedemiyor oluşumuzun sebebi uzaylının anlamının bilinçli deneyimine sahip olmadığını düşünmemizdir. Fakat bu, “benzeri nedensel mekanizmalara sahipse gerçekten anlıyordur, aksi takdirde anladığını zannediyoruzdur” yaklaşımı oldukça keyfi durmaktadır ve ‘anlama’ sözcüğünün manasını belirsizleştirmektedir. Searle ve karşıtları arasındaki tartışmanın düğümlendiği nokta da burasıdır. Searle’nin ‘gerçekmiş gibi görünen anlama’ dediğine karşıtları ‘anlama’ demek, Searle anlamayı bilinçle ilişkilendirmeye meylederken karşıtları bundan kaçınmaktadır. Netice itibariyle her ne kadar Searle fazla önemsemese de bize göre diğer zihinler cevabı Çin odası argümanına yöneltilmiş en ciddi itirazlardan biridir. Zira Searle, sadece davranış benzerliğinden veya işlevsel benzerlikten kalkarak bir makineye veya herhangi bir canlıya anlama atfedemeyeceğimizi (gerçekmiş gibi görünen anlama) ileri sürerken, bir başka benzerlikten, biyolojik benzerlikten kalkarak diğer zihinlere anlama (gerçek anlama) atfedebileceğimizi söylemekte fakat bu görüşünü temellendirecek herhangi bir bağımsız argüman sunmamaktadır.

Searle’nin orijinal makalesinden bu yana epey zaman geçti ve yapay zeka çalışmaları o zamandan beri durmaksızın devam ediyor. Özellikle IBM’in dünya satranç şampiyonu Garry Kasparov’un karşısına çıkardığı Deep Blue adlı bilgisayarın Kasparov’u mağlup etmesiyle (1997) dikkatleri üzerlerine çeken ‘zeki’ makineler, günümüzde sanal asistanlı akıllı telefonlar, otomatik pilota sahip arabalar, askeri alanda kullanılan yük taşıyıcı robotlar, vb.gibi hayli gelişmiş kompüsyonel becerilere sahip türleriyle daha nice yenilikleri göreceğimizin sinyallerini vermekte ve Searle’nin argümanının en azından bilişsel özelliklere sahip olmak bakımından hiç de kendisinin düşündüğü kadar kesin ve belirleyici olmayabileceğini duyurmaktadır. Hangi tarafın sezgilerinin daha isabetli olduğunu ise zaman gösterecektir. Bununla birlikte Çin odası düşünce deneyi, anlamın doğası, sentaksla ve

¹³ Bu ayrım, Searle’nin asıl yönelimsellik (*intrinsic intentionality*) ve türetilmiş yönelimsellik (*derived intentionality*) arasında yaptığı ayrıma dayanmaktadır. Bkz. Searle, John, 1983, *Intentionality*, s. vii-viii, New York: Cambridge University.

bilinçle olan ilişkisi ve bilincin biyolojik temeli hakkında ortaya attığı sorularla hala güncelliğini korumakta ve ileri tartışmalar için referans olmaya devam etmektedir.

KAYNAKÇA

- Block, N. (der.), (1980) "Introduction: What is Functionalism", *Readings in Philosophy of Psychology*, vol 1, Harvard.
- Brown, J. R. (2011) *The Laboratory of the Mind: Thought Experiments in the Natural Sciences*, New York & London: Routledge. (2. Baskı)
- Churchland, P. M. & Churchland, P. S. (1998) "Could a Machine Think", *On the Contrary: Critical Essays, 1987-1997*, Cambridge: MIT.
- Cole, David, "The Chinese Room Argument", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2014 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <http://plato.stanford.edu/archives/sum2014/entries/chinese-room/>.
- Copeland, J. (der.), (2004) *The Essential Turing*, New York: Oxford University.
- Crane, T. (2003) *The Mechanical Mind*, New York & London: Routledge. (2. Baskı)
- Chalmers, D. J. (1996) *The Conscious Mind*, New York & Oxford: Oxford University.
- Dennett, D. C. (1991) *Consciousness Explained*, New York: Back Bay Books/Little, Brown & Company.
- Gendler, T. S. (2000) *Thought Experiment: On the Power and Limits of Imaginary Cases*, New York & London: Garland.
- Feser, E. (2006) *Philosophy of Mind: A Beginner's Guide*, Oxford: Oneworld.
- Heil, J. (der.), (2004) *Philosophy of Mind: A Guide and Anthology*, New York: Oxford University.
- Leibniz, G. W. (1898) *The Monadology and Other Philosophical Writings*, Robert Latta (çev.), Oxford: Clarendon.
- Lycan, William G. (1980) "The Functionalist Reply", *Behavioral and Brain Sciences*, 3: 434-435.

- Norton, J. D., (2004) "On Thought Experiments: Is There More to the Argument?", *Philosophy of Science*, 71 (Aralık 2004), s. 1139-1151, Philosophy of Science Association.
- Pinker, S. (1997) *How the Mind Works*, New York: Penguin Books.
- Searle, J. R. (1980a) "Minds, Brains and Programs", *The Behavioral and Brain Sciences*, (1980) 3, 417-424.
- Searle, J. R. (1980b) "Intrinsic Intentionality", *The Behavioral and Brain Sciences*, (1980) 3, 450-456.
- Searle, J. R. (1983) *Intentionality*, New York: Cambridge University.
- Searle, J. R. (1990) "Is the Brain's Mind a Computer Program", *Scientific American* 262 (1), s. 26-31.
- Searle, J. R. (1998) *Mind, Language and Society: Philosophy in the Real World*, New York: Basic Books.
- Searle, J. R. (2002) *The Rediscovery of Mind*, London: MIT. (9. Baskı)
- Searle, J. R. (2002) *Consciousness and Language*, New York: Cambridge University.
- Searle, J. R. (2003) *Minds, Brains and Science*, New York: Harvard University. (13. Baskı)
- Searle, J. R. (2007) *Freedom & Neurobiology*, New York: Columbia University.
- Searle, J. R. (2008) *Philosophy in a New Century*, New York: Cambridge University.
- Sorensen, R. A. (1992) *Thought Experiments*, New York & Oxford: Oxford University.
- Turing, A. M. (1950) "Computing Machinery and Intelligence", *Mind*, 49: 433-460.